

قرآن در نگاه امام صادق(ع)

<?xml encoding="UTF-8">

روزی که رسول خاتم (ص) دو وزنه سنگین و دو میراث گرانبها (قرآن و عترت) را به مردم معرفی کرد و برای نجات از گمراهی، تمسك به "ثقلین" را توصیه فرمود، اهل بیت خویش را نیز به عنوان قرآن شناسان خبیر معرفی کرد، تا پس از او، امت از ائمه الهام بگیرند و شاگردی عترت را با افتخار بپذیرند.

صادق آل محمد(ص)، در باره حبل المتین قرآن و شیوه بهره گیری از آن و جایگاه کلام الهی، سخنان نغز بسیاری دارد که در این نوشته به اختصار به برخی از محورهای تعالیم و توصیه های حضرتش اشاره می کنیم، باشد که جامعه قرآنی و ولایی ما، از حضرت صادق(ع) سرمشق بگیرد و از سرچشمه هدایت قرآنی، جان عطشناك خویش را سیراب سازد.

1- قرآن، تجلی گاه خدا

کلام الهی، جلوه ای از قدرت و علم و حکمت خداست و آیات قرآن، هر يك نشانه ای از عظمت الهی است. امام صادق(ع) در زمینه جلوه گاه بودن قرآن برای ذات مقدس خدا البته برای چشم های بیدار و دل های آگاه می فرماید:

(لقد تجلی الله لخلقه فی کلامه و لکنهم لایبصرون) (1)

خداوند بر خلق خویش در کلام خودش تجلی کرده است، ولی آنان خدا را نمی بینند.

2- گنجینه کامل

معارف قرآن بی پایان است. به تعبیر خود قرآن (تبیانا لكل شیء) است؛ بیانگر هر چیزی. هر پند و حکمت، هر حکم و قانون، هر علم و دانش ریشه در قرآن دارد. حتی برای آگاهی از سرگذشت پیشینیان و سرنوشت آیندگان و دانش های آسمان و زمین باید به قرآن نگریست و به كمك اهل بیت علیهم السلام، از این منبع و گنجینه کامل بهره گرفت. امام صادق(ع) می فرماید:

"خداوند بی همتا و قدرتمند، کتاب خویش را بر شما نازل فرمود و او راستگو و نیکوکار است. در قرآن، خبر شما و خبر آنان که پیش از شما بودند و آنان که پس از شما خواهند آمد، همچنین خبر آسمان و زمین است..."

و در سخن (2) دیگری به جنبه تبیان بودن قرآن چنین اشاره می فرماید:

(ان الله انزل فی القرآن تبیان كل شیء، حتی و الله ما ترك شیئا یحتاج العباد الیه الا بینه للناس...) (3)

خداوند در قرآن، بیان هر چیزی را نازل کرده است. به خدا قسم هیچ چیزی را که بندگان به آن نیازمندند، فروگذار نکرده و برای مردم بیان فرموده است.

3- عهدنامه الهی

قرآن، عهدی استوار میان خدا و مردم است و آیات این کتاب، متن این عهدنامه را بیان می کند. در عهد نامه باید

نگریست، به آن باید پای‌بند بود، مفاد آن را نباید زیر پا گذاشت. امام صادق(ع) درباره این عهدنامه و لزوم تلاوت بخشی از آن در هر روز، چنین می‌فرماید:

"القرآن عهد الله الى خلقه، فقد ينبغي للمسلم ان ينظر في عهده و ان يقرأ منه في كل يوم خمسين آیه" (4) قرآن عهد خداوند نسبت به بندگان اوست. سزاوار است که يك انسان مسلمان در این عهدنامه الهی بنگرد و هر روز پنجاه آیه از آن را بخواند.

روشن است که مرور بر مفاد يك عهدنامه، برای یادآوری از آن قرارداد و رعایت آن در عمل است. میثاق خدا با بندگان بر شناختن احکام الهی و عبرت گرفتن از حکایات قرآن و عمل به اوامر او و تدبیر در آیات است. جالب است که امام صادق(ع) وقتی می‌خواست قرآن تلاوت کند، قرآن را که به دست راست خویش می‌گرفت، دعایی می‌خواند که به عهد بودن قرآن و تعهدات انسان در قبال این قرار داد، اشاره دارد. مضمون آن دعا چنین است: "خداوند! من عهد و کتاب تو را گشودم. خدایا! نگاهم را در این کتاب، عبادت قرار بده و قرائتم را تفکر، و تفکر مرا عبرت آموزی. خدایا! مرا از آنان قرار بده که از مواعظ تو در این کتاب، پند می‌گیرند و از نافرمانی‌ات پرهیز می‌کنند. وقتی کتاب تو را می‌خوانم، بر دل و گوشم مهر مزن و بر دیدگانم پرده می‌فکن و قرائت مرا خالی از تدبیر مگردان، بلکه مرا چنان قرار بده که در آیات و احکامش ژرف بنگرم، دستورهای دین تو را بگیرم و عمل کنم و نگاه مرا در این کتاب، غافلانه و قرائتم را بی‌ثمر ساز." (5)

4- آینه عبرت

در خلال آیات قرآن، سرگذشت اقوامی از گذشته آمده است. چه نیکان و صالحان که در سایه ایمان و عمل و پیروی از حق، سعادت‌مند شدند، چه عنودان و لجوجان که با تکذیب انبیا و انکار خدا و طغیان و فساد، گرفتار عذاب الهی گشتند. قرآن، کتاب قصه و داستان نیست، ولی سرشار از قصص و حکایات افراد و امتهاست و همه بر اساس درس گرفتن و الهام و عبرت و پند.

امام صادق(ع) می‌فرماید:

"علیکم بالقرآن! فما وجدتم آیه نجابها من کان قبلکم فاعملوا به، و ما وجدتموه هلك من کان قبلکم فاجتنبوه." (6)

بر شما باد قرآن! هر آیه‌ای را که یافتید که گذشتگان، با عمل به محتوای آن آیه نجات یافتند، شما هم به آن عمل کنید و هر آیه را دیدید که بیانگر هلاکت پیشینیان است، شما هم از آن (عامل هلاکت) پرهیزید. این شیوه برخورد با آیات قرآن، سودمندترین شیوه‌ای است که در عمل فردی و اجتماعی مسلمانان اثر می‌گذارد و قرآن هدایتگر قاری می‌شود.

5- احکام جاودانه

دین خدا و آیات قرآن، حاوی يك سلسله احکام الهی است که تادامنه قیامت استمرار می‌یابد. آنچه که حلال الهی و حرام الهی است، مشمول مرور زمان نمی‌شود و حکم خدا در اثر "جو" یا "شرایط جدید" یا "تمایلات این و آن" عوض نمی‌گردد. امام صادق(ع) در تشریح بعثت‌های سلسله نورانی انبیا، به دوره بعثت رسول خاتم(ص) می‌رسد و می‌فرماید: "تا آن که محمد(ص) آمد و قرآن را آورد و شریعت و راه و روش قرآن را. پس حلال آن تا روز قیامت حلال است و حرام آن تا روز قیامت حرام می‌باشد."

و در سخنی (7) دیگر، جریان قرآن را در عصرها و زمان‌ها، همچون جریان شب و روز و ماه و خورشید می‌داند. با بیان امام صادق(ع) راه‌براندیشه کسانی که احکام خدا را مقطعی و دوره‌ای می‌دانند و عصر حاضر را برای اجرای احکام قرآن مناسب نمی‌دانند و قوانین وحی را برای تنظیم امور بشریت امروز و جامعه کنونی کافی نمی‌بینند، بسته می‌شود.

6- همیشه زنده و شاداب

غیر از احکام قرآن و حلال و حرام آن که ابدی است، خود این کتاب‌ثرف و فصیح و متین نیز با گذشت زمان کهنه نمی‌شود و پیوسته معارف آن برای همه اقشار در همه زمانها درخشندگی و آموزندگی دارد. امام صادق(ع) در حدیثی به رمز و راز این جاودانگی و طراوت همیشگی در کلام خدا اشاره دارد. مردی از آن حضرت می‌پرسد: چرا قرآن با نشر و درس و بررسی، تازه‌تر و شاداب‌تر می‌شود و هرگز کهنه نمی‌شود؟ امام صادق(ع) در پاسخ می‌فرماید:

"لان الله تبارك و تعالی لم یجعل لزمان دون زمان و لا لناس دون ناس فهو فی كل زمان جدید و عند كل قوم غض الی یوم القیامه." (8)

برای این که خدای متعال آن را برای زمانی خاص یا مردمی خاص قرار نداده است. از این رو قرآن در هر زمان تازه است و نزد هر قومی شاداب است تا روز قیامت.

طراوت و تازگی قرآن برای همه و همیشه، به خاطر آن است که معجزه‌جاوید پیامبر(ص) و کلام الهی است و در هر عصری پاسخگوی نیازهای فکری، هدایتی و اجتماعی مردم است.

7- حفظ، آموزش و عمل

گرچه تلاوت قرآن و حفظ کردن آیات آن ثواب دارد و ارزشمند است، ولی تکلیف مسلمانان در این حد خلاصه نمی‌شود. حفظ کردن باید همراه با عمل باشد و یاد دادن و یاد گرفتن به قصد اجرای فرموده‌های خدای متعال. حضرت صادق(ع) فرموده است:

"الحافظ للقرآن، العامل به، مع السفره الكرام البرره" (9)

کسی که حافظ قرآن و عمل کننده به آن باشد، همراه با سفیران والامقام و نیکوکار الهی (فرشتگان مقرب) خواهد بود.

ضرورت آموختن قرآن نیز در کلام آن حضرت مطرح است. می‌فرماید:

"ینبغی للمؤمن ان لا یموت حتی یتعلم القرآن او یكون فی تعلمه" (10)

سزاوار است که مؤمن نمیرد، تا آن که قرآن را آموخته باشد، یاد ر حال و مسیر فراگرفتن قرآن باشد.

با این حال، پای بندی به احکام قرآن و عمل به آن در تعبیر امام صادق(ع) چنین بیان شده است: "واحذر ان تقع من اقامتك حروفه فی اضاعه حدوده" (11)

بپرهیز از این که در مسیر اقامه حروف، به اضاعه حدود بیفتی.

بسیارند آنان که در شکل و ظاهر به قرآن می‌پردازند و در ورای جلوه‌های ظاهری قرآنی، عمل به قرآن مطرح نیست. این گونه برخورد تشریفاتی و مراسمی و شکلی با قرآن، در شان کلام الهی و منشور آسمانی نیست.

8- ادب و آداب تلاوت

خواندن قرآن نیز آدابی دارد، هم آداب ظاهری همچون مسواک، وضو، ترتیل، صوت خوش، رو به قبله بودن، حفظ احترام کلام الله و... وهم آداب باطنی و حالت‌های روحی و توجه قلبی و عنایت به کلام خدا و پیدا کردن حالت خشوع و تذکر و تاثیر پذیری از تلاوت، این نکات در کلمات امام صادق(ع) بسیار بیان شده است. به برخی از این رهنمودها اشاره می‌شود:

امام صادق(ع) می‌فرماید:

هرگاه نزد تو قرآن تلاوت می‌شود، برتولازم است گوش بدهی و سکوت و توجه داشته باشی:

"اذا قرىء عندك القرآن وجب عليك الانصات والاستماع" (12)

این همان نکته قرآنی است که در آیه 204 سوره اعراف آمده است:

(و اذا قرىء القرآن فاستمعوا له و انصتوا).

و در سخن دیگری به نقل از حضرت رسول(ص) می‌فرماید که: "راه قرآن" را نظیف و پاکیزه کنید. می‌پرسند: راه قرآن چیست؟

می‌فرماید: دهان دهان‌یتان. می‌پرسند: چگونه؟ می‌فرماید: بامسواک. (13)

در حدیث دیگر، امام صادق(ع) فرموده است:

کسی که قرآن بخواند، ولی قلبش رقت پیدا نکند و در برابر خداوند خاضع نشود و در درون، حالت حزن و خشیت و

هراس نیابد، شان و جایگاه والای خدا را سبک شمرده است. بنگر که کتاب پروردگارت را چگونه می‌خوانی و با

منشور لایت‌خویش چه برخوردی داری و اوامر و نواهی آن را چگونه پاسخ می‌دهی و حدود و تکالیف آن را

چگونه امتثال و فرمان برداری می‌کنی؟! در آیه‌های وعد و وعید، درنگ کن، در امثال و مواظ قرآن اندیشه کن.

مبادا اقامه حروف و قرائت‌ظاهر، تو را در تباه ساختن حدود آن بیندازد!... (14)

تلاوت با حزن و حالتی اندوهناک که نشان دهنده تاثیر روحی قاری از آیات کلام خداست، ادب دیگری از آداب تلاوت

است. امام صادق(ع) فرموده است:

"ان القرآن نزل بالحن فاقروه بالحن"

قرآن با (15) حزن نازل شده است، شما هم، آن را حزین قرائت کنید.

9- جوانان و قرآن

موج مقدس و فراگیر قرآنی که در کشورمان وجود دارد و این همه نوجوانان و جوانان را در جلسات ترتیل و قرائت

و مسابقات حفظ و خواندن و مفاهیم آیات، برگرد محور نورانی قرآن جذب کرده است، قابل ستایش و مایه شکر و

سپاس است. انس با قرآن، دل‌های جوانان را روشن و زندگی‌هایشان را با صفا می‌کند و عامل جذب آنان به پاکی و راه

خدا می‌شود.

امام صادق(ع) می‌فرماید: هر جوان مومنی که قرآن بخواند، قرآن باگوش و خون او در می‌آمیزد و خداوند او را با

فرشتگان بزرگوار همراه می‌سازد و قرآن روز قیامت نگهدارنده او (از دوزخ) خواهد بود:

"من قرئ القرآن و هو شاب مؤمن، اختلط القرآن بلحمه و دمه، وجعله الله مع السفرة الكرام البررة و كان القرآن

حجيزا عنه يوم القيامة." (16)

بخصوص، خانه‌هایی که نوای خوش قرآن از حنجره‌های داوودی از آن‌ها به گوش می‌رسد و صبح و شام، جوانان

صاحب‌دل و روشن ضمیر، همدم کتاب خدایی‌اند و لحظات خویش را با انس با قرآن سپری می‌کنند، مشمول رحمت خدا و هدایت قرآنی می‌شوند. این گونه خانه‌های نورانی از تلاوت، در آسمانها تابان و فروزان است. امام صادق(ع) می‌فرماید:

خانه‌ای که يك فرد مسلمان در آن قرآن تلاوت می‌کند، برای اهل آسمان نورانی دیده می‌شود، همچنان که مردم دنیا در آسمان ستاره‌درخشان را می‌بینند. (17)

10- نکته‌های دیگر

همچنان که یاد شد، در دریای کلمات حضرت صادق(ع) گهرهای فراوانی وجود دارد که در باره قرآن کریم است. نقل آن‌ها به طول می‌انجامد. عصاره و خلاصه‌ای از آن مضامین را که در برخی روایات دیگر آمده است، تقدیم می‌کنیم.

امام صادق(ع)، قرآن را دارای آیات ناسخ و منسوخ و محکم و متشابه می‌داند و بهره‌گیری از قرآن را برای کسانی روا می‌شمرد که به این نکات توجه داشته باشند و گرنه گمراه می‌شوند و گمراه می‌کنند. وی برای فراگیری هر حرف از قرآن، پاداش ده حسنه بیان می‌کند و می‌فرماید: قرآنی که خوانده نمی‌شود و غبار بر آن می‌نشیند، روز قیامت به درگاه خدا شکایت می‌کند. تلاوت راستین را آن می‌داند که قرآن خوانان، وقتی به آیات بهشت و جهنم می‌رسند، می‌ایستند و تامل می‌کنند. اهل بیت علیهم السلام را وارثان کتاب خدا و برگزیدگان خلق می‌شمرد و از این خاندان به عنوان وجه الله، آیات، بینات و حدود الله یاد می‌کند و ولایت ائمه را قطب و محور قرآن و همه کتب آسمانی معرفی می‌کند و قرآن را "ثقل اکبر" می‌نامد و آن را چراغ هدایت و فروغ تاریکی و حیات بخش قلب بینا و گشاینده چشم و دل می‌شمارد. از دیدگاه آن حضرت، قرآن "معیار" و ملاک درستی و حقانیت هر حرف و حدیث است و می‌فرماید:

هر چه که از ما برای شما نقل می‌شود، در صورتی که مخالف با قرآن باشد ما نگفته‌ایم و شما نپذیرید. او اهل بیت پیامبر(ص) را خزانه داران علم الهی و بازگوکنندگان وحی خدا می‌داند و از تفسیر به‌رای نهی می‌کند و از آن قاری که به خاطر خود نمایی یا کسب درآمد، به قرائت می‌پردازد، نکوهش می‌کند.

پایان بخش نوشته را حدیثی از آن حضرت درباره فضیلت سوره فجر و دعوت به خواندن آن در نمازها تقدیم امت‌شعید پرور و فجرآفرینان می‌شود. امام صادق(ع) می‌فرمود:

"اقرأوا سورة الفجر في فرائضكم و نوافلكم، فانها سورة الحسين بن علي من قراءها كان مع الحسين في درجته من الجنة" سورة فجر (18) را در نمازهای واجب و مستحب خود بخوانید، چرا که آن، سوره حسین بن علی(ع) است. هر کس آن را بخواند، در بهشت همراه حسین(ع) و در رتبه و درجه او خواهد بود.

"والفجر" که سوگند خدای ازلی است

روشنگر حقی است که با آل علی است

این سوره به گفته امام صادق(ع)

مشهور به سوره حسین بن علی(ع) است. (19)

امید است که در سایه رهنمودهای حضرت صادق(ع)، با چشمه وحی الهی‌آشنا تر شویم و "قرآنی" بیندیشیم و "قرآنی" زندگی کنیم.

پىنوشتها :

- 1- بحارالانوار، ج89، (بيروت)، ص.107
- 2- كافى، ج 2، ص.599
- 3- بحارالانوار، ج89، ص 81.
- 4- وسايل الشيعه، ج 4، ص.849
- 5- بحارالانوار، ج 95، ص 5.
- 6- الحياه، ج 2، ص.116
- 7- كافى، ج 2، ص 18.
- 8- بحارالانوار، ج89، ص 15.
- 9- الحياه، ج 2، ص ص 152.
- 10- همان، ص 155.
- 11- بحارالانوار، ج 82، ص.43
- 12- وسائل الشيعه، ج 4، ص 861.
- 13- الحياه، ج 2، ص 158.
- 14- بحارالانوار، ج89، ص.207
- 15- وسائل الشيعه، ج 4، ص.857
- 16- الحياه، ج 2، ص 164.
- 17- كافى، ج 2، ص 610.
- 18- تفسير برهان، ج 4، ص457; مجمع البيان، ج 5، ص 481.
- 19- از جواد محدثى.